

IZPUSTNI ČASOPISNI NASLOVI

Eliptični naslovi v slovenskem dnevniku Delo so naslovi z nizko stopnjo stilne zaznamovanosti in visoko stopnjo avtomatizacije v naslovotvornih modelih dnevniškega poročevalstva. Izpust se pojmuje kot pojav, ki temelji na gospodarnosti jezikovnega izraza, v časopisnih naslovih predvsem zaradi potrebe po kratkosti. Izpust kot pojav spada v jezikovni sistem. Sobesedilni in konsituacijski izpusti ne spadajo k pravih izpustom, ampak so stavčne okrajšave.

Elliptical headlines in the Slovene daily Delo are headlines with a low degree of stylistic markedness and a high degree of automaticity in the headline-forming models of daily-paper journalism. Ellipsis is conceived as a phenomenon based on economic linguistic expression, in headlining primarily due to a need for brevity. It is a phenomenon belonging to langue. Contextual and consituacijski ellipses do not belong with ellipses proper; they are abbreviations of sentences.

Časopisni naslovi z izpustom (elipso) so v slovenskem poročevalstvu zelo pogosti, vendar v naših stilističnih raziskavah še niso bili deležni ustrezne pozornosti. Nekoliko podrobneje so obravnavani kot naslovi uvodnikov (Korošec 1976), omenjeni še pri tipologiji časopisnih naslovov (Korošec 1977) in pri nadnaslovih (Korošec 1990) ter pri obravnavanju zvrstne pripadnosti prvin v publicističnih besedilih (Dular 1975). Upoštevani so tudi izven stilističnih raziskav. Toporišič (²1984)¹ omenja, da so za časopise značilni naslovi *Maršal Tito sprejel parlamentarce*, pri izpustu v povedku (482) pa ima tudi zgled, ki je dejansko časopisni naslov z izpustom pomožnika kot morfema za časovnost: *Padel v prepad in se hudo poškodoval*. – Drugje se z izpusti v časopisnih naslovih obširno ukvarjata Pisarek (1967), Sandigova (1971), nekoliko manj Macháčková (1985). – Izpust seveda ni samo naslovni pojav. Toporišič (²1984) sicer navaja zgled iz časopisnega naslova na prvem mestu, v gradivu (505) pa ima tudi zglede iz pesmi, iz pogovornega sporočanja ima eliptični povedek (482), kakor tudi elipso predmeta ali njegovega jedra (486). Tam, kjer nastopajo izpusti zaradi potrebe po kratkosti sporočanja, potrebe, ki jo narekuje jezikovna gospodarnost, ne pa druge okoliščine, je pisnost predpogoj za izrabo vseh različnih možnosti. Zato so izpusti v časopisnih naslovih tako pogosti.

Vprašanje, ali izpust spada k jeziku (la langue) ali h govoru (la parole), bi bilo zgolj akademsko, če ne bi poprej nedvoumno določili, kaj izpust sploh je. O tem so mnenja različna in zato tudi mnenja o tem, katere so vrste izpustov. Povezovanje preobilja (redundance) in izpusta je sicer razumljivo, vendar tudi to zahteva odgovor na vprašanje, kaj preobilje je in kdaj je kakšno jezikovno sredstvo v besedilu preobilnostno. Pisarek (1967: 32) in Sandigova (1971: 22) izrecno zahtevata, da je pri razvrščanju tvorb z izpustom treba natančno vedeti, kaj je izpuščeno oziroma prihranjeno (»zostalo pominięę, »erspart«). Enako splošen je Martinet (1963: 168), ki pravi, da praktične potrebe sporočanja zahtevajo, da je

¹ Tu ni upoštevana Toporišičeva Nova slovenska skladnja, 1982, podpoglavje »13 Določitev povedi po aktualnosti«, npr. na mestu 13.4.1.

jezikovna oblika vselej preobilnostna (überflüssig). Bally ('1965: 86) loči sobesedilne in okoliščinske izpuste (ellipse contextuelle, e. de situation) od »pri-razumljenih« (sous-entendu), kakršna je npr. vez od osebne glagolske oblike. Prvi dve stvar govora, druga pa spada k jeziku. Sandigova (22) se ne more odločiti, ali v časopisnih naslovih nastopajo samo izpusti iz la parole, samo sobesedilni in okoliščinski izpusti. Zato uporablja splošno oznako *p r i h r a n e k* (Ersparung), ko je tisto, kar je glede na običajni »polni stavek« (pri Toporišiču 1984: 504: »dokončani stavek«) na kakršen koli način vključeno na izrazni ravni. Stavke s prihrankom imenuje okrajšani stavki, izpust (Auslassung, ki je v nemščini sicer sinonim za elipso) pa uporablja v primerih, ko manjkajoče ni vključeno, ker hkrati manjkata izrazna in vsebinska raven enega ali več jezikovnih znamenj. Tako je posledica prihranka okrajšani stavek, posledica izpusta pa stavčni fragment (Satzfragment). Glede tega tudi Macháčková (1985) ni povsem jasna. Vzpostavlja razliko med besedilnim izpustom, ki je navadno anforičen (navezovalen), in naslovnim, ki je kataforičen (napoveden), pri katerem se šele iz sledečega besedila vzpostavi (razpozna) manjkajoči člen. Po Macháčkovi so naslovni izpusti posledica (a) prizadevanja po kratkosti, (b) želje, da bi bralec pogledal besedilo in si prebral manjkajoče podatke, (c) prvih dveh izpustov, kar da posebne nadpisne izpuste, pri katerih včasih ni mogoče dopolniti »manjkajočega člana«, ker bi bilo to prisiljeno (219).

Posledici (b) je tukaj pripisan prevelik pomen, če vemo, da izpust omogoča ravno dejstvo, da v zgradbi lahko opustimo preobilnostne (redundantne), se pravi, predvidljive člene. Tak člen pa slabo spodbuja željo, da bi bil dopolnjen. To se vidi že pri izpustu predmeta *Znanstveniki svarijo*, kjer glagol *svariti* lahko sprejmemo kot (ne nujno) predmetni glagol s premo prehodnostjo (*svariti koga*). Zato bi tukaj imel nizko stopnjo pridobivalnosti – »dopolniti manjkajoče« – kvečjemu nepremi predmet, tj. *svariti pred čim*.

Razlog za nastopanje izpusta, ki ga Macháčková omenja na prvem mestu, je po mnenju drugih avtorjev prizadevanje po kratkosti, torej gospodarnost, ki je pri oblikovanju časopisnih naslovov imanentna in deluje tudi takrat, ko za naslov grafično omejeni prostor sploh ne pritiska kot ubesedovalna okoliščina. To se vidi v našem gradivu pri mnogih zgledih, kjer se pojavlja izpust pomožnika tudi na grafično neomejenem prostoru.²

Nagibam se k mnenju, da Ballyjeve sobesedilne in okoliščinske elipse ne bi šteli k pravim izpustom, da bi torej tisto, kar spada h govoru (la parole), razumeli kot povedne okrajšave, izpust pa ohranili za pojave, ki so stvar jezika (la langue). Tako bi bili sicer v zadregi glede Tominčevega zgleda iz Kersnika (Tominec 1959: 235): ... *sodnik je tlačil tobak iz (...) mehurja v svojo pipo*, namreč, ali je »izpust« sobesedilen in izpuščeni glagol *jemati* nadomestimo z védenjem o tem, kako se tlači pipa (okrajšana poved kot govor), ali pa je *tlačiti* kot

² Gradivo za to razčlenbo je iz dnevnika Delo (D), predvsem iz obdobja 1970–1975, ko je potekalo načrtno izpisovanje. Primerjava z gradivom po l. 1980 je bila narejena nekajkrat v seminarju predmeta Stilistika poročevalstva na FSPN. Razlik ni bilo. V to obdobje spada tudi sprememba tehnike tiska pri dnevniku Delo, ko stava več kot enostolpčnega naslova v novem tisku ne zahteva izpolnitve celotnega naslovnega prostora z grafičnimi znamenji.

glagol na mestu v vzorcu, ki je v predložnih snopih predvideno za glagolski leksem s pomenom premikanja in kot tako izpostavljeno, da lahko tam stoji še drug glagol premikanja, kar pomeni, da bi v zgornjem primeru lahko bilo tudi tako: *...*sodnik je jemal tobak iz mehurja v svojo pipo* (izpust na podlagi sistemske možnosti vzorca, torej jezika).

To bi bila sicer ne zmeraj gladka, vendar nekako naravna razmejitev med izpusti (elipsami) in vsem ostalim, npr. pragmatičnimi vzpostavitvami smislov daljših povedi iz kratkih nadpisnih izrazov, kot je npr. *POZOR, AVTO!* 'Tu, pod tem napisom, lahko nenadoma pripelje iz notranjosti avtomobil in te povozi, zato bodi previden, tudi če ga še ne vidiš'. Sem bi šli tudi Pisarkovi zgledi (34–35), kot je vzpostavitev povedi iz napisa na tablici na vratih z imenom in priimkom osebe X, ki je Janez Kranjc 'V tem stanovanju stanuje oseba X', ali iz naslova na pisemski ovojnici 'Naslovnik tega pisma je Janez Kranjc, ki stanuje v Prešernovi ulici št. 10 v Ljubljani'.

Vendar stvar ni samo praktične narave. Kot bo prikazano, ima izpust kot sistemski pojav tudi sistemske omejitve, kakršnih povedne okrajšave, strnitve, nedokončani izrazi (npr. zamolk) nimajo.

Za obravnavo in razvrščanje izpustov v časopisnih naslovih zato povsem ustreza Toporišičeva (²1984: 504) oznaka, po kateri pride do izpusta, »če v sicer dokončanem stavku glede na stavčni vzorec (podč. T. K.) kaj manjka«, pri čemer je »dokončani stavek« treba razumeti kot besedno izpolnitev stavčnega vzorca, saj samo iz te izpolnitve (in iz ničesar drugega!) lahko razpoznamo vzorec in šele iz tega ugotovimo, ali je »na površini« kaj izpuščeno. Če ne bi bilo tako, bi se nam časopisni naslovi kazali kot iste strukture tudi tedaj, kadar to niso. Tako bi npr. iz dvojic, v katerih je prva časopisni naslov, druga pa »prosta« predložna zveza, sklepali na iste vzorce *Sam*→*Predl Sam*:

(1) *Gierek v Parizu*, (1a) *noč v gorah*, (2) *Poljak v Indijo*, (2a) *vstop v finale*. Šele »besednovrstna pomenskost«, tj. samostalnik kot osebno lastno ime (ali samostalnik kot lastno ime za pripradnika naroda) – predlog – zemljepisno lastno ime – dajo podatek o tem, da v (1) in (2) vzpostavimo glagol, ki ustreza predloženim snopom, torej najprej manjkajočo enoto vzorca: lastno ime – glagol nahajanja, premikanja – predlog – lastno ime, nato pa, spet pomenom lastnih imen ustrezno, izberemo določeno besedo (leksem) *biti*, *odpotovati*. A tudi ta postopek ne zajema vseh izpustov v naslovih. V dvojici, ki se kažeta kot ista struktura (*Sam*→*Sam 1*): (3) *Kras pustinja?*, (3a) *čebela delavka*, kjer je (3) časopisni naslov, odloča znanje jezika, da je (3a) poimenovalni izraz, enota sistema besed.

1. Izpust glagola *biti* v pomenu ‚nahajati se‘

Z izpustom tega glagola v vlogi povedka nastajajo naslovi, ki so pravi naslovo-tvorni modeli. Pri Korošču (1978: 156) so obravnavani v okviru obnovitev v časopisnih naslovih, in sicer kot obnovitve vzorcev. Zanje še velja ugotovitev Macháčkove (1985: 219), da izpust sicer čutimo, vendar bi bila dopolnitev vzorca z izpuščenim glagolom precej prisiljena. To gotovo velja za nekdanje obnovitve tipa

Amerikanec v Parizu (tudi naslov Gershwinovega mjuzikla je najbrž po tem avtomatizmu). Taki so naslovi vesti ali poročil o dogodkih iz diplomacije in politike, kjer se zmeraj poroča, če kaka pomembna politična osebnost kam pride in tam je 'se nahaja'. Avtomatizacijo tega vzorca je povzročil t. i. objektivni stilotvorni dejavnik, tj. ista, podobna ali ponavljajoča se okoliščina, npr. *Sirotkovič v Ameriki* (D, 11. 11. 1973, 1), *Anglež v Parizu* (D, 20. 5. 1971, 4). Zgledov je veliko, skoraj v vsakem izvodu časopisa po eden. Po tem vzorcu so tudi naslovi z drugih področij poročanja, so pa tudi taki, kjer bi izpuščeni glagol brez prisiljenosti dopolnili, npr. *Morilca že za zapahi* (D, 22. 8. 1972, 1).

Dodajamo še, da do izpusta ne pride, kjer bi neizraženi predikacijski vzorec povzročil nejasnost, ker bi izpustno determinacijo razumeli kot poimenovanje stanja, lastnosti, značilnosti, npr. *Prihodnost je v kampih* (D, 5. 8. 1975, 10), torej kot prilastkove zveze tipa *mladost na počitnicah*, pa tudi *življenje v gorah*, noč v *Benetkah*. Na tej zabrisani meji je naslov *Štirje na zatožni klopi* (D, 11. 1. 1973, 9), morda tudi obnovitev vzorca po Štirje v džipu. Naslov *Mir pred durmi* (D, 27. 10. 1972, 24) pa je že možno uvrstiti k izpustom glagola *nahajati se* ali pa k neizpustnim izrazom tipa *Boj na požiravniku*.

2. Izpust vezi

To je glagol *biti* ob samostalniškem, pridevniškem in povedkovniškem določilu. V časopisnih naslovih je izpuščena vez predvsem ob pridevniškem povedkovem določilu. Ta izpust nastopa tudi drugje, npr. v telegramih, v radijskem poročevalstvu pa takrat, ko je stavčni vzorec z vežjo že prej nakazan. Tako je npr. v poročilih o vremenskih in drugih, z vremenom povezanih zadevah: *pot prevozna, smučišče steptano, cesta splužena, jezero zamrznjeno*. Zgledi: *Rim zaskrbljen* (D, 12. 1. 1974, 4), *Vitalna pot pretrgana* (D, 15. 1. 1974, 1), *Kriza začasna* (D, 17. 11. 1971, 1), *Orkester uglasen* (D, 21. 12. 1973, 5), *Goljuf obsojen* (D, 7. 7. 1971, 6), *Kolajne zagotovljene* (D, 15. 4. 1973, 12).

Samostalniško povedkovo določilo ob izpuščeni vezi je veliko redkejše, včasih pa tudi manj jasno: *Povodnji legla kolere* (D, 7. 11. 1973, 1), *Osrednja tema nafta* (D, 13. 2. 1974, 5), a to velja tudi za nekatera pridevniška določila, npr. *Nekateri mlačni* (D, 16. 6. 1971, 1), *Prvi Avstrijec* (D, 23. 4. 1973, 1), *Nujna ustanovitev palestinske vlade* (D, 18. 6. 1975, 1). Zadnji zgled se kaže kot določevalno (determinacijsko) razmerje samostalniške odnosnice in pridevniškega (levega) prilastka (nujna ustanovitev), dejansko pa gre za izpust vezi v stavčnem vzorcu (*Sam* → *vez prid*), le da je pridevniško določilo postavljeno na prvo mesto zaradi poudarjenosti jedrne besede. V nezaznamovanem besednem redu torej: *Ustanovitev palestinske vlade je nujna*.

Strukture z vežjo so po definiciji statične, v izpustih naslovih pa se to kaže tako, da se vzpostavljena vez nanaša na »stanje v sedanosti«; gre za nekoliko razširjeno aktualno sedanost okrog točke »zdaj«. Ti naslovi večinoma pomenijo ugotovitve o aktualnih stvareh. Če je treba po samodejni vzpostavitvi vezi v sedanjiku naknadno, po branju sporočila popraviti vez v nesedanjik (preteklik, v prihodnjik

pod posebnimi pogoji), je to mogoče šteti za motnjo pri sprejemanju teh naslovov, npr.: *Kolona dolga 40km, podnaslov: Danes je bilo ob obali več kot 10.000 kopalcev – Za 40 kilometrov poti so vozniki potrebovali kar tri ure* (D, 12. 7. 1971 1).

Naslovi z izpustom vezi prevladujejo v neavtorskih stalnih besedilnih vrstah (žanrih), predvsem v vesteh in poročilih. Za ponazoritev njihove majhne stilne opaznosti je zanimiva primerjava. Med tisoč uvodniškimi naslovi, za katere je seveda značilna visoka stopnja stilne zaznamovanosti (pridobivalnost!), sta samo dva z izpustom vezi (*Telesna kultura prodorna, Politična pobuda premalo*).

3. Izpust pomožnika *biti*

Izpušča se pomožnik kot morfem za izražanje časovnosti ob opisnih deležnikih na *-l*. To je v naslovih, kjer se poroča o preteklih dogodkih (preteklik), za prihodnost (prihodnjik) pa le pod posebnim pogojem. To je najpogostejši izpust ne samo v časopisnih naslovih, ampak tudi drugje, kjer je gospodarnost z besedami važna zaradi drugih razlogov, npr. denarnih, v telegramih (STRIC UMRL). Zgledi: *Uganda odprla mejo* (D, 23. 11. 1971, 1), *Kosigin sprejel Stansa* (D, 23. 11. 1971, 1), *Zasuta rudarja rešili* (D, 4. 10. 1972, 16).

Ob deležnikih, zlasti na *-l*, ki kot pridevniške besede lahko izražajo tudi lastnosti in se kot taki lahko posamostaljajo, je izpust lahko dvoumen (npr. *Umrli v ledeni vodi* (D, 12. 2. 1974, 1), *Umrla v baklji* (D, 20. 4. 1973, 11), rešuje pa nejasnost večinoma splošna vednost bralcev, a tudi to ne zmeraj, npr. *Našli mrtvega v gozdu* (D, 3. 6. 1974, 5); še nejasnejši je naslov *Ponorelo morje v Rokavu* (D, 13. 2. 1974, 16), vendar dvoumnost zaradi dveh možnih struktur (izpustne in neizpustne) ne more bistveno motiti sporočilnosti samega naslova, saj je pomenska razlika majhna.

Pomožnik kot morfem za izražanje prihodnosti ob deležniku na *-l* se lahko izpušča samo pod pogojem, da je prihodnost razvidna kako drugače, najpogosteje z znaki, ki glede na trenutek »zdaj« pomenijo prihodnji čas, npr. imena dnevov, mesecev, štetje let in prislovi, ki imajo pomen nanašanja na zadobnost. Tako je v *današnjem*, tj. *ponedeljkovem* izvodu časopisa prihodnost izražena z *jutri*, napovedana *torkova* seja, npr. *Jutri začetek pogovorov* (D, 9. 5. 1968, 2). Splošno, nekakšno inhoativno prihodnost vzpostavlja prislov *odslej*: *Invalidi odslej v društvu* (D, 25. 10. 1972, 7). Takšno prihodnost vzpostavlja prislov *odslej* tudi ob drugih (izpuščenih) glagolih, npr. *imeti: Invalidi odslej prednost* (D, 25. 10. 1972, 7).

V Delu z dne *12. februarja* je zato možen izpustni naslov *Ustava SFRJ 21. februarja* (D, 12. 2. 1974, 1), podobno še *Angola neodvisna novembra* (D, 13. 1. 1975, 1), *Angola neodvisna še letos?* (D, 10. 1. 1975, 1), *Temeljni kamen maja* (Podnaslov): *Dom v Kumrovcu – pobuda borcev iz Ljubljane – bo kmalu* (D, 22. 2. 1972, 3). Če takega podatka v naslovu ni in se izražanje prihodnosti nanaša na nedoločeno dobo v prihodnosti, je izpust pomožnika za izražanje prihodnosti nemogoč, če pa bi nastopil, bi se deležnik na *-l* samodejno razumel kot pretekli deležnik, npr. *Nixon bo umaknil še 45.000 vojakov* (D, 14. 11. 1971, 1).

Pomožnik za izražanje prihodnosti se izpušča tudi v vprašalnih stavkih, ki jih uvaja prislov *kdaž*. Izpustne naslove tipa *Kdaž asfalt na Večni poti do živalskega vrta* (D, 20. 6. 1974, 5), *Kdaž bolje* (D, 24. 5. 1974, 8) razumemo kot 'kdaž *bo* (položen) asfalt...?', 'kdaž *bo* bolje', ne pa kot 'kdaž *je bil* (položen) asfalt...?', 'kdaž *je bilo* bolje', ker pričakujemo, da se v časopisu navadno izraža nezadovoljstvo nad tem, da česa *še ni*, pa bi *že* moralo biti, in zato sprašujemo *kdaž bo*, veliko manjša verjetnost pa je (če ni *že* povsem nemogoče), da s takim izpustnim naslovom izražamo negotovost, radovednost glede česa, o čemer vemo, da *je bilo*, (»kdaž je bilo bolje«). Ta okoliščina bi se v časopisnem naslovu bolje izrazila z vprašalnim stavkom brez izpusta. Zato tudi v naslovu *Kras pustinja?* (D, 18. 8. 1972, 1) razumemo izpust pomožnika *postati* v prihodnjiku '/Ali/ bo Kras postal pustinja?':

Izpust pomožnika za izražanje preteklosti ni mogoč ob povedkih, ki so povratni glagoli *s se* in *si*. *Tito se je vrnil v Beograd* (C, 30. 3. 1971, 1), *Zaletel se je v drevo* (D, 27. 3. 1973, 11), *Nixon se je sestel z guvernerji* (D, 12. 5. 1970, 16), *Tito si je ogledal »Pastirce«* (D, 11. 1. 1974, 23).

4. Izpusti naklonskih izrazov

Te izpustne naslove je mogoče šteti za ekspresivne. Imajo pozivno-pridobivalno vlogo, zato so naslovi avtorskih besedil. Izražajo avtorjevo hotenje ali nujnost tega, kar pomenijo besede v naslovu. Izpuščeni so naklonski izrazi *treba je*, *nujno je* ipd. ob posameznih nedoločnikih, včasih pa tudi glagoli skupaj z naklonskimi izrazi, npr.: *Zapolniti davčne vrzeli* (D, 22. 2. 1972, 3), *Sprejeti akcijske programe* (D, 22. 2. 1973, 3), *Stike še krepiti* (D, 15. 1. 1974, 1), »*Skupno pomagati Zastavi*« (D, 19. 1. 1973, 20), *Uresničiti naš program akcij* (D, 11. 11. 1972, 14) *Znati izvažati glasbo* (D, 5. 4. 1974, 13).

5. Izpusti povedkov (glagolov premikanja)

Podobno, kot so naslovotvorni modeli izpustni naslovi z izpustom glagola *biti* v pomenu 'nahajati se', so izpusti glagolov premikanja, ki jih v naslovih najprej vzpostavimo kot skladenjski vzorec iz predložnih snopov, šele nato pa iz pomena besed v (izpustni) predložni zvezi vzpostavimo določen glagol. – Vzporedno z vzorcem *NN v Parizu* tudi *NN v Pariz*. V tem, zelo pogostem izpustnem naslovu vzpostavimo glagol *iti*, *odpotovati* kot dovršnik za izražanje prihodnosti, tj. *pojde*, *odputuje*. Omejitev za nastop izpusta je zanikani povedek: *Kissinger ne gre v Turčijo* (D, 9. 10. 1971, 1), *Rogers ne gre v Čile* (D, 3. 5. 1973, 12). V podvojenem vzorcu istega naslova se (učinkovito) ponovi isti glagol premikanja, iz predložnega snopa pa izhajata različni smeri gibanja: *Asad iz Kaira*, *Sidki v Moskvo* (D, 2. 10. 1972, 1). Iz zgradbe predložnih zvez se zelo pogosto vzpostavljajo glagoli *zapeljati*, *zaleteti se*, *pasti*, kar je povezano s smerjo gibanja zlasti v vesteh o prometnih nesrečah. Skloni v predložnih snopih so roditeljnik in tožilnik: *Avtobus s ceste* (D, 21. 4. 1972, 7), tož. *Traktor v ograjo* (D, 21. 4. 1972 7). Naslovi tipa *S tovarnjakom v voz* (D, 10. 2. 1971, 71), *S kolesom v otroka* (D, 10. 2. 1971, 7),

Z avtom v tovornjakovo kolo (D, 10. 2. 1971, 7) so – pač zaradi pogostnosti okoliščin – eni najpogostejši izpustnih naslovov, vendar omejenih na besedila pod straničnim (paginalnim) naslovom Kronika. V naslovu *Morilec od vrat do vrat* (D, 25. 1. 1973, 11) vzpostavimo glagol *hoditi* v pretekliku (*je hodil*) ali pa nekakšno splošno premikanje, menjavanje krajevno zamišljenih točk brez prizadevanja po vzpostavitvi glagola z določenim pomenom.

Izven struktur v predložnih snopih so izpusti povedkov v strukturah *Sam* → *Sam*₃, pri katerih izpuščeni glagol vzpostavimo le na osnovi pomena samostalnikov v izpustnem naslovu. Tako dobimo glagol *dejati*, *reči*, *povedati* v naslovih, npr.: *Tito vojakom* (ID, 21. 12. 1972, 1), *Sadat ljudstvu* (D, 17. 2. 1972, 14), glagol *poslati* z dajalnikom koristnika v naslovu *Kitajski železo iz Srbije* (D, 11. 12. 1972, 2), izpuščeni glagol *dati* z naklonskim izrazom *treba je* pa iz naslovov (ki se približujejo geslom tipa »Delu čast«): *Delavcem pravi pregled poti celotnega dohodka* (D, 6. 12. 1974, 1), *Boju priznanje* (D, 15. 4. 1974, 4). Naslov *Boj terorizmu* (D, 21. 8. 1972, 14) je skoraj geslo, in vprašanje je, ali se dopolni kot 'boj proti terorizmu' 'naj bo/bodi proti terorizmu' ali kaj podobnega. Naslovi tipa *Pritrditev vrhu* (D, 24. 7. 1971, 1), *Pomoč Bejrutu* (D, 1. 7. 1974, 1), *Grožnja stavki* (D, 19. 6. 1974, 1) pa se ne sprejemajo več kot izpustni, ampak kot desnoprilastkove zveze.

6. Izpust predmeta

V časopisnih naslovih je izpust predmeta redek, zato je vprašanje, ali naj se naslov *Zanetil potepuh?* (D, 11. 5. 1973, 11) šteje kot naslov z izpustom predmeta *požar* ali pa se glagol *zanetiti* razume kot glagol z notranjim, ne nujno izraženim predmetom. V tem primeru bi bil to naslov z izpustom pomožnika kot morfema za izražanje časovnosti (*je zanetil*).

7. Ločilo kot znak za izpust

Ločili pomišljaj in dvopičje lahko v naslovih signalizirata težje določljivo izpuščeno enoto; še najbližje vez ali glagol *biti* 'nahajati se'. Zgledov v gradivu ni veliko, vendar so naslovi (zgolj) v grafičnem pogledu učinkoviti: *Trčenje tovornjakov: kritično!* (D, 4. 8. 1973, 6), *Zavarovalnici – na psu* (D, 14. 4. 1971, 12).

Glede na prikazano gre naslov komentarja *Vrana vrani...* (D, 26. 4. 1974, 7) k naslovnim okrajšavam, tale konkretno k okrajšavi frazeologema rečenice *Vrana vrani oči ne izkljuje* (podobno kot lat. *Homo homini zadošča* brez nadaljevanja besed *lupus* in *est*). Tu ne gre za vzpostavljeno enoto vzorca, ampak zgolj za dopolnjevanja znane, izgotovljene govorne verige.

Pri Korošču (1976: 480-483 in 511-514) so pri obravnavi uvodniških naslovov posebej obdelani neglagoski stavki z enim (18) ali celo dvema členkoma (7), torej skupaj 25 med tisoč naslovi. Prikazano je, da členki s svojo stavčno pretvorbo blažijo odsotnost (izpuščenega) povedka. Ker je stavčna pretvorba stvar sistema, bi

torej zahtevala, da naslove tipa *Ne več na tuj račun* obravnavamo kot izpustne, saj v njih »glede na stavčni vzorec (ne)kaj manjka«, namreč cel stavčni vzorec danega in potencialno pretvorjenega členka. Vendar je v teh naslovih vključen (impliciran) samo stavčni vzorec, ne pa njegova besedna izpolnitev. Ta je tudi za isti členek od besedila do besedila drugačna, dobimo jo iz vsakokratnega besedila. Gre torej za sobesedilni pojav, podobno kot je zamolk stvar sobesedila (in okoliščine), npr. *Povej mi, če ne... (bom hud, bom vprašal soseda, grem domov, bom odprl okno ipd.)*. Zato so ti naslovi izločeni iz te obravnave in gredo k naslovnim povednim okrajšavam. Tudi njihova stilna vrednost in učinkovitost sta drugačni.

Literatura

- Bally, Ch. (1965): *Linguistique generale et linguistique française*. Berne.
- Dular, J. (1975): Zvrstna pripadnost prvin v publicističnih besedilih. SRL 23, 2, 179–222.
- Korošec, T. (1976): Poglavlja iz strukturalne analize slovenskega časopisnega stila (disertacija). Ljubljana.
- Korošec, T. (1977): K tipologiji časopisnih naslovov. SRL 25, 1, 25–54.
- Korošec, T. (1978): Obnovitve v časopisnih naslovih. SRL 26, 2, 147–160.
- Korošec, T. (1988): Besedilni nastop (k tipologiji začetkov časopisnih besedil). SRL 36, 1, 81–99.
- Korošec, T. (1990): Časopisni nadnaslovi v sodobnih slovenskih dnevnikih (Tipološka razvrstitev). SRL 38, 3, 209–219.
- Macháčková, E. (1985): K sémanticko-syntaktické výstavbe novinových titulků. Slovo a slovesnost 46, 3, 215–232.
- Pisarek, W. (1967): *Poznać prasę po nagłówkach! Nagłówek wypowiedzi prasowej w oświeleniu lingwistycznym*. Krakow.
- Sandig, B. (1971): *Syntaktische Typologie der Schlagzeile, Möglichkeiten und Grenzen der Sprachökonomie im Zeitungsdeutsch*. München.
- Tominc, I. (1959): Pripomba k elipsi v slovenski sintaksi. JiS 1958/59, 253–254.
- Toporišič, J. (1984): *Slovenska slovnica*. Maribor

SUMMARY

Newspaper headlines must give on a relatively limited space enough information to fulfill their functions of prediction and appeal. One of the ways to attain the necessary brevity in a headline is to use on the level of expression those linguistic signs whose systemic elements enable the inclusion of redundant but unexpressed elements. The ellipsis, here conceived as a systemic category (belonging to langue), is hence one of the most frequent formative procedures based on the knowledge of language as a system and on the knowledge of language use. According to this conception ellipses proper do not subsume contextual and consituational ellipses. Contextual and consituational ellipses, too, are a frequent stylistic device in newspaper headlines, but they appear above all in authorial genres, where headlines have a distinctly appellative function. Such ellipses are considered to be abbreviated sentences functioning as headlines.

The present article typologizes ellipses compiled from the headlines in the Slovene daily *Delo* of the last twenty years, mostly between 1970 and 1975. There are the ellipsis of the verb *biti* 'to be' in the sense of 'to be found, to be situated, to occur'; the ellipsis of the copula; the ellipsis of the auxiliary *biti* as a morpheme for expressing temporality (in combination with the *l*-participle); the ellipsis of a modal verb form (*treba/nujno je, morati*); the ellipsis of a verb of motion; and the ellipsis of a grammatical object. All these

headlines—with the exception of headlines containing an ellipsis of a modal expression (and being used in authorial texts designed to give information, express attitudes and search for an appeal)—are headlines with a low degree of stylistic markedness: most of them have even become real headline-forming models, particularly headlines of the types *Amerikanec v Parizu* and *Amerikanec v Pariz*. Both these types are a characteristic of almost all European newspapers; they are, as it were, two headline europeanisms. These headline-forming models are a result of the preminent stylogenic factor in daily reportage: of an identical, similar, or recurrent circumstance.

I must do so, though I can only appeal in an original or secondary context. The master of the technique of a rather indirect appeal is exemplified here by the myth of fair Venus in Slovenia Slavonia.

Kada se govori o mitu u XX. vijeku, često se izgovara riječ demitologizacija, koja podrazumijeva povećanje interesa za samo priču, nego i filozofa, sociologa, antropologa, književnih mislilaca i drugih za mit. Suprotno tome, demitologizacija, karakterizirao je marksističarstvo XVIII. stoljeća kao i pozitivizam XIX. stoljeća.

Zašto se u XX. stoljeću, pred osvajanje i ono književno i one književnoudobitničke stvari, mitovi? Većanje mitu nije puko većanje u prošlost, nije samo izraz nostalgije za njom, napisao je mitologičar XX. stoljeća više od stotinu izvrsnih i nepremisljivih, većina pozitivnih, porivom ili negativnih, koje se naziru kroz tajicu intelektualne svakodnevice i historijske promjene. Mitologizam je preotrokovano da se prevaziđu socijalno-historijske i političko-vremenske granice. — Prema mitologiju E. M. Meletinskoga priroda mita u književnosti XX. stoljeća povezana je prvenstveno s idejom postavljanja, vjerojatno zamjenjivosti heroja, ekshibicije, historijske i punktualne »atvornosti« konjektivnog svijeta.

Budući da mitovi demitološki tako su prvenstveno misli na zapadnoj razini (svjet) ne živi na način Herodotovog vremena, budući da se govori o mitologiji koja se živi to onaj za kojega se ne može tvrditi, nego bliži na odnosi pogranični kako su mi funkcionalni u svijetu i pisanju književnosti.

1. U umjetnoj književnosti

Kao predložak za umjetnu književnost poslužiti se tekstovima i motivima Inge Vide, koji je u umjetnosti stvaralaštvo došlo brigit-istorije, pomicaj i vidljiv razlika. Budući da i Ivan Cankar (u umjetno se žanr on, odnosno njegovo stvaralaštvo poslužiti kao predložak iz pisanja književnosti) svojim dramatičnim stvaralaštvom čizvijata ne može, potrebno je voditi računa stila i o stvaranju

E. M. Meletinski, *Demitologija* (Moskva, Nauk, 1967), 112.

O umjetnosti u obz. Meletinskij i obz. Meletinske misli XX. vijeka u: *Zbirka: Mit, Pustina, izvornost*. A. G. G. (Beograd, Delo, 1973), str. 36.

O mitu i povijesti E. Kert, *Stil i povijest i umjetni mitologija*, *Mit, izvornost, izvornost*, 313-37.